

Łukasz Antosik

Nowożytny tekstylia z trumny znalezionej w kolegiacie w Jarosławiu

Modern textiles from the coffin found in the collegiate church in Jarosław

During the research carried out on the St. Michał Square in Jarosław, on the location of the former collegiate church under the patronage of All Saints, it was discovered the remains of the coffin decorated with hobnails together with the preserved skeleton. Inside the coffin there were remained fragments of silk and wool textiles. On some of the silk threads there were visible marks of gold. Additionally it was found the debris of 4 wool strips, the silk ribbon, and also the remains of the laces.

KEY WORDS: Jarosław, the Market Square, the collegiate church under the patronage of All Saints, archaeological-architectural research, burial, coffin, textiles.

W roku 2008 przeprowadzone zostały na Placu Św. Michała w Jarosławiu, w miejscu lokalizacji dawnej Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych, archeologiczno-architektoniczne badania wykopaliskowe¹. Prace badawcze prowadzone były w ramach zadania pn. „Modernizacja płyty Rynku w Jarosławiu”. Uzyskane w trakcie wykopalisk wyniki miały pozwolić na rekonstrukcję układu historycznego zachodniej części rynku. Ważnym założeniem było także podkreślenie historycznej wartości Starego Miasta poprzez wyeksponowanie zarysów kościoła (za G. Ziółkowska, M. Ziółkowski 2008, s. 3).

Przeprowadzone prace archeologiczne dostarczyły dość pokażnej liczby zabytków, wykonanych z różnych surowców. Odkryto m.in. dewocjalia, numizmaty, fragmenty szkła, metalowe elementy ubioru, kafle, naczynia gliniane. Specyficzną grupę znalezisk stanowią tekstylia pochodzące z trumny znalezionej w trakcie prowadzenia eksploracji nawarstwień we wnętrzu prezbiterium kolegiaty (G. Ziółkowska, M. Ziółkowski 2008, s. 23). Przedstawiony zbiór zabytków można wiązać z 4. ćwiartą XVII wieku (za G. Ziółkowska, M. Ziółkowski 2008, s. 48).

Kolegiata pw. Wszystkich Świętych jest drugą, w historii Jarosławia, świątynią. Data powstania kościoła w obrębie nowo lokowanego miasta jest nieznana. Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z roku 1440. W 1523 roku kościół, wówczas parafialny, został podniesiony do godności kolegiaty (J. Kociuba 2008, s. 4–5).

Z powodu pożarów miasta w 1600 i 1625 roku świątynia znacznie ucierpiała. Spaliło się wówczas jej wyposażenie oraz sprzęty kościelne. O wielkości szalejącego żywiołu może świadczyć fakt, że uległy stopieniu dzwony na wieży. Zniszczone zostały także groby fundatorów (J. Kociuba 2008, s. 6).

Kolegiata przechodziła liczne okresy swojej świetności. Miała też swoje gorsze chwile. Ostatecznie w 1808 roku kościół i budynki przykościelne zostały sprzedane na materiał budowlany i świątynię rozebrano. Około 1920 roku teren po kolegiacie i cmentarzu przykościelnym uporządkowano, wyznaczając alejki i sadząc dekoracyjną zieleń (J. Kociuba 2008, s. 13–14).

W trakcie prowadzonych w 2008 roku badań archeologicznych na miejscu prezbiterium kościoła odsłonięto pochówek (grób 17). Odkryto wówczas pozostałości trumny wraz z zachowanym szkieletem (ryc. 1) i elementami wyposażenia, na które składają się ozdobne ćwieki trumienne wbite w sosnowe deski (M. Michniewicz, bez r. wyd.). Posrebrzane ćwieki układały się w motyw serca przebitego trzema strzałami² (ryc. 2).

We wnętrzu trumny zachowały się elementy tekstylne, na które składają się zarówno szczątki jedwabne (tabela 1), jak i wełniane (tabela 2).

W przypadku tkanin jedwabnych, mamy do czynienia z trzema fragmentami tekstylnymi, w tym z dwiema resztkami tej samej tasiemki. Materiał ten został utkany w splocie płóciennym 1/1 (ryc. 3). Do wykonania tkaniny użyto przędzy o skręcie SZ. Gęstość nici waha się w osnowie od 28 do 33 nici na 1 cm. Natomiast te same parametry w przypadku wątku mieszczą się pomiędzy 22 a 26 nici na 1 cm. Tekstylia jedwabne zachowały się w dobrym stanie, choć fragmentarycznie. Mimo, że zastosowany w nich splot tkacki jest w powszechnym użyciu, mamy do czynienia z wyrobem luksusowym. Nie jesteśmy w stanie stwierdzić czy jest to miejscowy produkt, czy też import. Są to prawdopodobnie fragmenty wstążki, która zdobiła wnętrze trumny, choć ist-

¹ Badania przeprowadziła firma archeologiczna ARTEFAKT mgr. Krzysztofa Błaszczyka. Pracami w terenie kierowali mgr Gabriela Ziółkowska oraz mgr Mariusz Ziółkowski.

² Konserwacje elementów metalowych przeprowadził mgr Mariusz Rychter z Pracowni Konserwacji Zabytków Metalowych Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego.



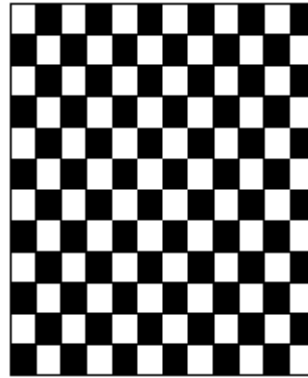
Ryc. 1. Grób 17 (Fot. G. Ziółkowska)
Abb. 1. Grab 17 (Fot. G. Ziółkowska)

nieje również możliwość, że jest to wstążka zdobiąca włosy. Niestety, stan zachowania nie pozwala na określenie jej barwy. Jedwabne tkaniny z Jarosławia charakteryzują się podobnymi parametrami technologicznymi co materiały znalezione m.in. w Brześciu Kujawskim (Ł. Antosik, w druku), Mutowie (A. Sikorski 2002, s. 241–251), Elblągu, czy też Wieluniu (J. Maik 1997, s. 174).

Oprócz wyżej wymienionych materiałów jedwabnych, w trakcie eksploracji trumny, uzyskano trzy fragmenty jedwabne innej tkaniny. Pozostałości te utkane zostały rów-



Ryc. 2. Zachowane elementy zdobienia na trumnie (Fot. G. Ziółkowska)
Abb. 2. Erhaltene Verzierungselemente des Sargs (Fot. G. Ziółkowska)



Ryc. 3. Schemat splotu płóciennego 1/1
Abb. 3. Schema der Leinenbindung 1/1

nież w splotcie płóciennym 1/1. Na tkaninę naszyto mniejsze fragmenty jedwabne układające się w kompozycję (ryc. 4, 5). Omawiana tkanina utkana została z nici skręconych w osnowie i wątku Z (w prawo). Gęstość tkaniny wynosi 29 nici osnowy na 1 cm oraz 22 nici wątku na 1 cm. Średnia grubość nici osnowy wynosi ok. 0,81 mm, natomiast wątku 0,64 mm. Naszyte na omawianą tkaninę mniejsze fragmenty jedwabne tworzyły rodzaj kompozycji, najprawdopodobniej roślinnej. Nadmienić trzeba, że na niektórych z tych nitok widoczne są ślady złotych tasiemek. Przy jednym fragmencie tkaniny tworzącej kompozycję zaobserwowano naszyty niebieski koralik. Z powodu fragmentarycznego stanu zachowania trudno jest stwierdzić, czy mamy do czynienia z tkaniną obiciową trumny, czy też z elementem ubioru.

Kolejną tkaniną, znaną z trumny, jest wyrób wełniany, utkany w splotcie płóciennym 1/1. Średnia grubość nici użytych w osnowie wynosi ok. 1 mm, zaś w wątku ok. 1,34 mm. Nici osnowy i wątku są skręcone w prawo (ZZ). Skręcone w ten sposób nici w osnowie i wątku nadają tkaninie gładką powierzchnię. Zaobserwowana gęstość nici w osnowie i wątku wynosi 4 nici na 1 cm. Tkanina ta jest w dość dobrym stanie.

Oprócz tkanin pochodzących z wnętrza trumny, zachowały się również fragmenty materiału objającego trumnę z zewnątrz. Są one silnie spłisnione. Widać w nich otwory po ćwiekach. W przypadku dwóch fragmentów udało się określić, zastosowany splot. Jest nim, podobnie jak w przypadku zabytków wcześniej omówionych, splot płócienny 1/1. Różni się natomiast skrętem użytej przędzy. Jeden z fragmentów ma



Ryc. 4. Fragment jedwabnej tkaniny z naszytymi elementami kompozycji zdobiącej (Fot. M. Troszczyńska)
Abb. 4. Fragment eines seidenen Stoffes mit aufgenähten Zierelementen (Fot. M. Troszczyńska)

Dane techniczne fragmentów tkanin jedwabnych

Fragmente der Seidenstoffe – technische Parameter

Miejsce znalezienia	Skręt przędzy w osnowie	Skręt przędzy w wątku	Splot	Średnia grubość przędzy w osnowie	Średnia grubość przędzy w wątku	Gęstość w osnowie	Gęstość w wątku	Uwagi
Grób 17	S	Z	1/1	ok. 0,16 mm	ok. 0,17 mm	28 nici na 1 cm	22 nici na 1 cm	2 takie same fragmenty tasiemki
jw.	Z	S	1/1	ok. 0,16 mm	ok. 0,18 mm	33 nici na 1 cm	26 nici na 1 cm	
jw.	Z	Z	1/1	ok. 0,81 mm	ok. 0,64 mm	29 nici na 1 cm	22 nici na 1 cm	3 fragmenty na naszytymi elementami tworzącymi kompozycję

Dane techniczne fragmentów tkanin wełnianych

Fragmente der Wollstoffe – technische Parameter

Miejsce znalezienia	Skręt przędzy w osnowie	Skręt przędzy w wątku	Splot	Średnia grubość przędzy w osnowie	Średnia grubość przędzy w wątku	Gęstość w osnowie	Gęstość w wątku	Uwagi
Grób 17	Z	Z	1/1	ok. 1 mm	ok. 1,34 mm	4 nici na 1 cm	4 nici na 1 cm	
jw.	Z	Z	1/1	-	-	-	-	Fragment spiłniony. Z obicia trumny
jw.	S	Z	1/1	-	-	-	-	Fragment spiłniony. Z obicia trumny



Ryc. 5. Fragment jedwabnej tkaniny z naszytymi elementami kompozycji zdobiącej (Fot. M. Troszczyńska)

Abb. 5. Fragment eines seidenen Stoffes mit aufgenähten Zierelementen (Fot. M. Troszczyńska)

osnowę i wątek w skręcie prawym (ZZ), natomiast osnowa drugiego jest w skręcie prawym, zaś wątek w lewym (ZS). Z powodu złego zachowania nie udało się określić większej liczby parametrów technicznych znalezisk.

Poza tkaninami, znaleziono również fragmenty 4 krajk wełnianych i 1 jedwabnej wstążki (ryc. 6). Zachowane wymiary jedwabnej wstążki, wykonanej w splotcie płóciennym 1/1, wynoszą 6 x 3 cm. Nici użyte do jej wykonania, zostały skręcone w lewo (SS). Grubość nici w osnowie ma około 0,17 mm, zaś w wątku 0,18 mm. Gęstość nici w osnowie



Ryc. 6. Fragment jedwabnej wstążki (Fot. M. Troszczyńska)

Abb. 6. Fragment einer Seidenschleife (Fot. M. Troszczyńska)

wynosi 25 nici/1 cm, natomiast w wątku. 27 nici/1 cm. Nie wiemy czy krajka była elementem wystroju trumny, czy też częścią garderoby pochowanego.

Pozostałe cztery fragmenty wełniane są resztkami tej samej, plecionej, krajki. Udało się jedynie określić grubość nici w osnowie, która wynosi około 1 mm. Wyrób ten jednakże wyróżnia się śladami złotej barwy. Mogą to być pozostałości barwienia na kolor złoty.

Obok tych tkanin i krajk znaleziono jeszcze resztki koronki klockowej (ryc. 7). Koronka ta składa się z różnych wzorów. Do jej wykonania użyto nici jedwabnych o różnej grubości. Stan zachowania jest w miarę dobry, ale nie pozwala na całościowe opracowanie szczegółów technicznych. Podobny materiał zabytkowy pochodzi z badań archeologicznych przeprowadzonych w Sandomierzu (patrz B. Rostkowska 1996, s. 414).



Ryc. 7. Resztki koronki klockowej (Fot. M. Troszczyńska)
Abb. 7. Reste der Handklöppelspitze (Fot. M. Troszczyńska)

Dzięki zachowanym pozostałościom trumny wraz z wyposażeniem, można odtworzyć wygląd pochówku. Mianowicie sosnową trumnę obito tkaniną, dodatkowo przyozdabiając ją ćwiekami. Materiał użyty do wyrobu trumny, jak i zastosowanie tylko posrebrzanych ćwieków może świadczyć o celowym podniesieniu walorów artystycznych i prestiżu pochowanej osoby jednakże przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Antosik Ł.
(w druku) *Nowożytnie tekstylia pochodzące z badań archeologicznych przeprowadzonych w rejonie szpitala św. Ducha w Brześciu Kujawskim*.
- Kociuba J.
2008 *Historia Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych w Jarosławiu*, [w:] Ziółkowska G., Ziółkowski M., *Sprawozdanie z archeologiczno-architektonicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na Placu Św. Michała w Jarosławiu w miejscu lokalizacji dawnej Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych, maszynopis w archiwum WUOZ w Rzeszowie*, s. 4–14.
- Maik J.
1997 *Sploty jedwabnych tkanin wykopaliskowych znalezionych w Polsce*, [w:] Głosek M. (red.), *Archeologia i starożytnicy. Studia dedykowane Profesorowi Andrzejowi Abramowiczowi w 70. rocznicę urodzin*, Łódź 1997, s. 173–184.
- Michniewicz M.
(bez r. wyd) *Wyniki oznaczeń taksonomicznych próbek drewna z trumien ze stanowiska Jarosław-Rynek, woj. podkarpackie* (maszynopis w posiadaniu autora).
- Rostkowska B.
1996 *Dewocjonalia: medaliki i krzyżyki. Tkaniny ozdobne*, [w:] Tabaczyński S. (red.), *Sandomierz. Badania 1969–1973*, Warszawa 1996, s. 405–421.
- Sikorski A.
2002 *Tekstylia z nowożytnego cmentarzyska w Mutowie, gm. Szamotuły, stan. 2 (grób 10)*, [w:] *Badania archeologiczne ziemi szamotulskiej*, Poznań 2002, cz. 1, s. 241–251.
- Ziółkowska G., Ziółkowski M.
2008 *Sprawozdanie z archeologiczno-architektonicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na Placu Św. Michała w Jarosławiu w miejscu lokalizacji dawnej Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych* (maszynopis w archiwum WUOZ w Rzeszowie).

Łukasz Antosik

Neuzeitliche Textilien aus dem in dem Kollegiatstift in Jarosław entdeckten Sarg.

Zusammenfassung

2008 wurden archäologisch-architektonische Forschungen auf dem St. Michael-Platz (Plac Św. Michała) am Ort des ehemaligen Allerheiligen-Kollegiatstifts geführt.

Die im Laufe der Ausgrabungen gewonnenen Ergebnisse sollen die Anordnung des historischen Westteil des Marktplatzes rekonstruieren lassen. Die durchgeführten archäologischen Arbeiten lieferten viele Funde. Man fand z.B. Devotionalien, Münzen, Glasfragmente, metallene Trachtelemente, Kacheln, Tongefäße. Eine spezifische Fundkategorie bilden die Textilien aus dem Sarg, der während der Exploration der Schichtungen im Inneren des Presbyteriums des Kollegiatstifts gefunden wurde.

Das Entstehungsdatum des Kollegiatstifts ist unbekannt, die erste Nennung der Kirche stammt aus dem Jahr 1440. Während der Brände aus den Jahren 1600 und 1625 wurde

die Kirche stark beschädigt. Zerstört wurden die Ausstattung und die kirchliche Ausrüstung. 1808 wurde die Kirche wie auch die kirchlichen Gebäude schließlich abgerissen und verkauft. Um 1920 wurde das Gelände des ehemaligen Kollegiatstifts und des Gräberfeldes ausgeräumt, wobei man dort eine Grünanlage errichtete.

Im Laufe der 2008 durchgeführten archäologischen Forschungen legte man im Bereich des Presbyteriums eine Bestattung frei. Man fand damals die Überbleibsel eines Sargs samt dem erhalten gebliebenen Skelett und den Elementen der Ausstattung. Im Sarg blieben die Textilelemente erhalten, darunter sowohl seidene als auch wollene Reste. Alle Überreste wurden in der Leinenbindung 1/1 gewoben.

Auf drei Seidenfragmenten wurden kleinere Seidenelemente aufgenäht, die vermutlich ein pflanzliches Motiv bil-

deten. Auf einem der Fragmente mit dem Motiv fand man eine blaue Perle. Wegen des fragmentarischen Erhaltungszustands ist es schwer festzustellen, ob wir hier mit einem Bezugstoff oder einem Kleidungselement zu tun haben.

Neben den Textilien aus dem Sarginneren, sind auch Fragmente eines stark gewalkten Stoffes erhalten geblieben, mit dem der Sarg ausgepolstert war. Außer den Textilien fand man auch die Fragmente von 5 Sallen, darunter einer seidenen. Die eine weist die Überreste goldener Farbe auf. Einen interessanten Fund stellt auch das Fragment der Handklöppelspitze dar. Die Spitze besteht aus verschiedenen

Mustern. Zu ihrer Herstellung benutzte man Seidenfäden verschiedenster Dicke.

Die gefundenen Textilien gehören zu den Luxuswaren. Das zur Herstellung des Sargs genutzte Material wie auch die versilberten Nägel zeugen davon, dass man den künstlerischen Wert und die Prestige der bestatteten Person absichtlich erhöhen wollte, doch beim geringen finanziellen Aufwand. Die dargestellte Fundsammlung kann man mit der 4. Viertel des 17. Jhs. verbinden.

